

Султанова Ірина Дмитрівна – к. б. н., доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
e-mail: iryna.sultanova@pnu.edu.ua
<https://orcid.org/00-0003-2298-359X>

Іванишин Ірина Мирославівна – к. х. н., доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
e-mail: iryna.ivanyshyn@pnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1765-8311>

УДК 373.5.016:796]-056.2/3
doi: 10.15330/fcult.41.41-46

Оксана Киселиця, Антоніна Богданюк,
Олена Гауряк

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ІЗ ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування доцільності та необхідності корекційно-розвивальної роботи з фізичного виховання із дітьми з особливими освітніми потребами. **Методи дослідження.** Для виконання поставлених завдань використано такі методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури. **Отримані результати та висновки.** Питання корекційно-розвиткових занять прописано в “Порядку організації інклюзивного навчання у загально-освітніх навчальних закладах” [5]. Під час застосування корекційно-розвивальної роботи із дітьми з особливими освітніми потребами, залежно від навчальних можливостей та потреб дитини, застосовуються допоміжні навчальні методики, технології чи їх адаптовані чи модифіковані елементи. В освітньому процесі корекційно-розвиткова складова повинна носити випереджаючий характер: не лише удосконалювати та вправляти те, чого досягла дитина, але й активно формувати те, що має розвинути у найближчому майбутньому.

Ключові слова: корекційно-розвивальна робота; інклюзія; діти з особливими освітніми потребами; навчання; виховання.

Corrective and developmental work in physical education with children with special educational needs. The purpose of the research is theoretical substantiation of the expediency and necessity of corrective and developmental work in physical education with children with special educational needs. **Research methods.** The following research methods were used to fulfill the tasks: theoretical analysis and generalization of scientific and methodological literature. **Results and conclusions.** The issue of remedial and developmental classes is described in the “Procedure for Organization of Inclusive Education in Secondary Educational Institutions” [5]. While practicing the corrective and developmental work with children with special educational needs, depending on the educational capabilities and needs of the child, additional educational methods, technologies or their adapted or modified elements are used. In the educational process, the corrective and developmental component should be anticipatory in nature: not only to improve and practice what the child has achieved, but also actively shape what should be developed in the near future. One of the ways of involving persons with disabilities in professional activity, active social life, creating conditions for their social, psychological and physical rehabilitation is sports and physical health activities. It has been investigated that the following groups of exercises are distinguished in the physical education of persons with disabilities: general preparatory (general developing) exercises used in small forms of physical education: workouts, short physical activity exercises, etc., and special ones – running, walking, swimming, and others. It was proved that the main forms of physical education of persons with disabilities are: independent exercise classes (morning hygienic gymnastics, walks; organized individual and group physical education classes: therapeutic physical education and corrective classes in medical and sanatorium institutions and rehabilitation centers, invasport (organization and holding of competitions in available sports).

Key words: corrective and developmental work; inclusion; children with special educational needs; teaching; education.

Постановка проблеми й аналіз результатів останніх досліджень.

В умовах нинішніх підходів до різноманітних форм здобуття освіти освітні заклади розширюють свої функції, надаючи крім освітніх, і соціально-педагогічні послуги. У роботі педагогів ЗЗСО важливе місце, паралельно з охороною і зміцненням

здоров'я дітей, освітньою, виховною, діагностичною посідає корекційно-розвивальна робота із дітьми з особливими освітніми потребами. Велику увагу цій проблемі надавав український педагог В.О. Сухомлинський, який стверджував, що “головне – не допустити переживань цих дітей за свою “неповноцінність”, запобігати появі в них байдужого ставлення до навчання, не притупити у них почуття честі і гідності. Педагогічна мудрість виховання в тому і полягає, щоб дитина ніколи не втратила віру в свої сили, не відчувала, що в неї нічого не виходить. Від успіху до успіху – в цьому полягає розумове виховання важкої дитини” [8, с. 512].

Автор наголошує не тільки навчальну спрямованість у роботі педагога, а й вказує на важливість саме психологічних аспектів його діяльності. Адже, працівникам у сфері освіти необхідно вміти не тільки доступно викладати матеріал під час уроків, але й ефективно здійснювати корекційну роботу з дітьми, котрі мають особливі потреби.

На необхідність вирішення різноманітних проблем, пов'язаних з корекційно-розвивальною роботою, вказують сучасні українські вчені-педагоги Волошина О. [1-2], Гаяш О. [3], Миронова С. [4], Синьов В., Шевцов А. [7], Холковська І. [9], Якса Н. [10] та ін. Проте, як свідчить аналіз літературних джерел, питання корекційно-розвивальної роботи з фізичного виховання із дітьми з особливими освітніми потребами потребує подальшого вивчення у сучасній педагогіці.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати доцільність та необхідність корекційно-розвивальної роботи з фізичного виховання із дітьми з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Відомо, що у дітей з проблемами розвитку наявні психічні та (або) фізичні порушення, які призводять до відхилень у загальному розвитку. Залежно від часу його виникнення, характеру порушення й особливостей протікання одні недоліки можуть повністю усуватися, інші – лише коригуватися, деякі – компенсуватися. Цей алгоритм діє як в умовах спеціальної освіти, так і в умовах інклюзії, але в останній акценти дещо зміщені. Тому пропонуємо розглянути основні поняття. Зокрема, корекція (від лат. *correctio* – поліпшення, виправлення): “1) сукупність педагогічних та лікувальних засобів, спрямованих на поліпшення та виправлення процесу розвитку особи; 2) виправлення окремих вад у дітей із психофізичними недоліками” [2, с. 23]. Перше із тлумачень корекції – широко дефектологічне, друге – пов'язане з використанням терміну корекції у вузькому значенні (“корекція вимови” – виправлення недоліків вимови дитини завдяки логопедичним засобам, “корекція зору” – застосування оптичних засобів для поліпшення зорової функції”). Корекційно-розвивальна робота здійснюється засобами педагогічного процесу – його змістом, методикою, організаційними формами.

Питання корекційно-розвиткових занять прописано в “Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” [5], де вказано, що для дітей із затримкою психічного розвитку, легкими інтелектуальними порушеннями, порушеннями опорно-рухового апарату, зниженим слухом чи зором, передбачено 3-5 корекційно-розвиткових занять впродовж тижня; для дітей, які нечують, не бачать, з розладами аутистичного спектра, з тяжкими порушеннями мовлення чи іншими складними порушеннями розвитку (опорно-рухового апарату, зору, слуху, в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо) встановлено 5-8 корекційно-розвиткових занять.

Заняття корекційно-розвиткового характеру можуть бути індивідуальними чи груповими. Групові заняття передбачають від 2 до 6 дітей. Встановлена і тривалість занять: групових – у межах 35-40 хвилин; індивідуальних – 20-25 хвилин.

Проводити корекційно-розвиткові заняття для дитини з ООП може за кваліфікацією вчитель початкових класів, вихователь дошкільного закладу, вчитель-дефектолог, логопед, вчитель-реабілітолог, а також проводити такі заняття мають право практичний психолог, терапевт, лікар спортивної медицини, лікар з лікувальної фізкультури, учитель із трудової адаптації й фахівець фізичної реабілітації.

У ході застосування корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, залежно від потреб і навчальних можливостей дитини, використовуватимуться допоміжні навчальні технології, методики або їх модифіковані чи адаптовані елементи. Слід також враховувати, що батьки відіграють ключову роль в освіті й підтримці учня з особливими освітніми потребами. Адже, вони – батьки – наділені правами та обов'язками, які є джерелом інформації, партнери при розробці і впровадженні програм за участі їх дітей, а також “споживачі” наданої їм освіти. Саме тому їхня думка є значущою.

При складанні корекційно-розвивальної програми слід дотримуватись таких методичних вимог: виділити коло завдань, які повинні конкретизувати основну мету; чітко сформулювати основну мету психолого-педагогічної корекційної роботи; визначити форму роботи з дитиною (групова, сімейна, індивідуальна); визначити зміст корекційних занять, враховуючи структуру дефекту й індивідуально-психічні особливості дитини; підібрати відповідні техніки й методи із врахуванням інтелектуальних, вікових і фізичних можливостей учня; розробити методи аналізу оцінки динаміки корекційно-розвивального процесу; підготувати приміщення, необхідне обладнання та матеріали.

Корекція дефектів у дітей з особливими потребами здійснюється в процесі всієї навчально-виховної роботи школи, проводиться на тому навчальному матеріалі, який є змістом того чи іншого навчального предмета. Корекційний процес повинен бути єдиним цілим з навчально-виховним, але для успіху педагогічної роботи з корекції необхідно ці процеси розрізняти. Різниця між ними полягає у педагогічних прийомах, меті та результатах навчання. Педагогічні прийоми корекційної роботи стимулюють компенсаторні процеси розвитку дітей та дають змогу формувати в них нові позитивні якості. Успіх розвитку компенсаторних процесів залежить від рівня змісту, цілеспрямованості корекційної роботи в цілому. У результаті корекційної роботи в учнів формуються узагальнені навчальні та трудові навички, які відображають рівень самостійності учнів у вирішенні нових освітніх завдань.

У процесі корекційно-відновлювальної роботи значне місце відводиться лікувальній фізкультурі, яка спрямована на відновлення зниженого рівня здоров'я дітей шляхом запобігання прогресуванню наявного захворювання, заміщення втрачених функцій засобами фізичної культури з використанням цілющих природних факторів. Заняття лікувальною фізкультурою проводяться в спеціально обладнаному кабінеті. Обов'язковий принцип методики ЛФК – поступовість і суворо дозоване зростання навантаження. Під час занять виконуються вправи з використанням гімнастичних палиць, обручів, гантель, м'ячів, саморобних еспандерів, шведської стінки, масажерів.

У фізичному вихованні дитини з особливими освітніми потребами повинні широко використовуватися всі засоби системи фізичного виховання. Разом з тим вони повинні бути розроблені в строгій відповідності з корекційно-компенсаторними завданнями.

Так, у роботі зі здоровими не виділяють спеціальні вправи на включення в рух, на координацію, що впливають на вестибулярний апарат. Вважається, що будь-яка

фізична вправа певною мірою використовується у цих цілях. Але в осіб з особливими освітніми потребами є настільки значні дефекти при включенні в рух координації рухів і збереження рівноваги, що відновити їх загальними вправами не вдається. Необхідні спеціальні вправи для корекції і компенсації цих порушень.

З-поміж основних принципів що відображають специфіку застосування ЛФК виокремлюють: чітка диференціація завдань і цілей ЛФК; використання у комплексі ЛФК різних методик; диференціація методики із застосуванням спортивних та рухливих ігор, гімнастичних вправ та вправ прикладного характеру; комплексні гімнастичні вправи мають визначатися типом порушення м'язового тону, клінічним синдромом рухових розладів та, зокрема, станом координації.

У фізичному вихованні осіб з особливими освітніми потребами науковці виділяють дві групи вправ: “загальнопідготовчі (загальнорозвиваючі вправи, використовувані в малих формах фізичного виховання, зарядки, фізкультхвилинки і т. д.) і спеціальні (ходьба, біг, плавання та ін.)” [2].

Основними формами фізичного виховання осіб з особливими освітніми потребами є: організовані групові і секційні заняття фізичною культурою і спортом (ЛФК і корекційні заняття у лікувально-санаторних установах і реабілітаційних центрах); самостійні заняття фізичними вправами (ранкова гігієнічна гімнастика, прогулянки); інваспорт (організація і проведення змагань з доступних видів спорту).

Окрім того дослідниками характеризуються такі форми фізичного виховання, які не потребують тривалої підготовки й використання складного обладнання, зокрема: прогулянки та ближній туризм. Прогулянки включають у щоденний руховий режим на всіх етапах реабілітації. Ближній туризм може бути організований з групою осіб з особливими освітніми потребами, які займаються в одній секції або об'єднанні за територіальним принципом, а також самостійно і здійснюється, як правило, протягом одного дня. Фізкультура і спорт розглядаються як засіб фізичної, психологічної і соціально-середовищної реабілітації. І саме фізкультура і спорт, яка активно діє на організм, сприяє розширенню кола спілкування, підвищенню рівня фізичної підготовки, стимуляції “духу змагання” розглядається як оздоровче середовище.

Науковцями визнано, що “...одним з перших етапів, а разом з тим необхідних компонентів фізичної культури є фізичне виховання, яке виконує функцію систематичної фізичної підготовки, зокрема, осіб з інвалідністю з дитинства до практичного життя. У ході фізичного виховання формуються їх особистісні властивості, воля, здатність долати труднощі” [3].

Окрім того, в процесі фізичного виховання здійснюється формування й удосконалювання моторних функцій і особливо тих, які порушені внаслідок патологічного процесу. У ході фізичного виховання відбувається компенсація основного дефекту і корекція вторинних порушень, що виникли в зв'язку з основним захворюванням. Рухові вправи тренують пам'ять на послідовність рухів, орієнтування у просторі, розвивають м'язове почуття, удосконалюють уміння виконувати рухи за вербальною інструкцією, активізують обмін речовин, сприяють зміцненню серцево-судинної системи, стимулюють інтелектуальні здібності осіб з особливими потребами, покращують загальний тонус організму. Мета фізичного виховання – дати можливість таким особам самим корегувати і компенсувати свої недоліки.

В основі фізичного виховання лежать корекційно-компенсаторні прийоми. Незалежно від категорії осіб з особливими освітніми потребами, типу дефектів вирішуються загальні оздоровчі задачі, що припускають організацію роботи таким чином, щоб впливати не тільки на загальний стан, але відновлювати ті або інші, порушені хворобою функції організму. Ці задачі містять у собі фізичне оздоровлення, створення

умов для правильного фізичного розвитку, загартовування, корекцію особливостей соматичного стану (корекцію акта дихання, порушень серцево-судинної системи).

Виховні завдання передбачають вироблення певних рис (воля, наполегливість, почуття організованості, колективізму, активності, сміливості тощо), забезпечують стимуляцію психічного розвитку. Розвивається увага, пам'ять, спритність, поліпшується орієнтація, здійснюється розвиток інтелекту.

Виховання основних фізичних якостей (сили, спритності, швидкості, витривалості) осіб з особливими освітніми потребами донедавна вважалося недоцільним у зв'язку з комплексним ураженням організму і твердженням про неможливість повноцінного пристосування їх до самотійного життя.

Дискусія. У фізичному вихованні осіб з особливими освітніми потребами вирішується ряд спеціальних корекційних завдань тісно взаємопов'язаних, але які мають і самотійне значення [7]. "Корекційно-розвивальна робота вирішує специфічні завдання, зумовлені особливостями психофізичного розвитку учнів. Ця робота потребує впровадження особистісно-зорієнтованих програм навчання, розвитку та корекційно-спрямованого індивідуального і диференційованого навчання" [3, с. 113].

Висновки. Вирішення освітніх задач з формування рухових умінь і навичок у роботі з особами з особливими освітніми потребами припускає насамперед допомогу природному процесу формування вікових моторних функцій. Крім того, необхідне формування тих рухових умінь і навичок, що особа з особливими освітніми потребами самотійно не може освоїти через патологічні зміни рухової сфери, що часто зустрічаються у всіх категорій таких дітей, у чому й полягає доцільність та необхідність корекційно-розвивальної роботи з фізичного виховання із дітьми з особливими освітніми потребами.

1. Волошина О. В. Корекційна робота з дітьми з синдромом дефіциту уваги як нагальна потреба сучасної школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 32. Вінниця, 2010. С. 257-261.
2. Волошина О. В. Основи корекційної педагогіки. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. 168 с.
3. Гаяш О. В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку: Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2016. 120 с.
4. Миронова С. П. Шляхи реалізації корекційно-розвиткового компоненту інклюзивного навчання. *Комплексний супровід дітей з психофізичними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційного центру: матеріали III-ї Міжнародної наук.-практ. конф. (27–28 квітня 2014 р., м. Луганськ)*. / за заг. ред. Т. В. Махукової. Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2014. С. 137-139.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" (Офіційний вісник України, 2011 р., № 62, ст. 2475); зі змінами №588 від 09.08.2017; № 483 від 26.04.2022; № 979 від 30.08.2022.
6. Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/368156/>.
7. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 12-15.
8. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори : в 5 т. Т. 4. Київ : Рад. шк., 1977. С. 393-625.
9. Холковська І. Л. Корекційна педагогіка. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. 328 с.
10. Якса Н. В. Корекційна педагогіка : метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. 188 с.

References:

1. Voloshyna O. V. Korektsijna robota z dit'ny z syndromom defitsytu uvahy iak nahal'na potreba suchasnoi shkoly. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhajla*

- Kotsiubyns'koho. Serii: Pedagogika i psykhologhiia. Vypusk 32. Vinnytsia, 2010. S. 257-261.
2. Voloshyna O. V. Osnovy korektsijnoi pedagogiky. Vinnytsia : VDPU im. M. Kotsiubyns'koho, 2012. 168 s.
 3. Haiash O. V. Korektsijno-rozvyval'na robota z dit'my z osoblyvostiamy psykhofizychnoho rozvytku: Naukovo-metodychnyj posibnyk dlia vchyteliv inkliuzyvnoho navchannia, asystentiv uchyteliv, iaki pratsiuut' z dit'my z psykhofizychnymy porushenniamy v umovakh zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv, sotsial'nykh pedagogiv, bat'kiv / Ukladach O. V. Haiash. Uzhhorod : Informatsijno-vydavnychij tsentr ZIPPO, 2016. 120 s.
 4. Myronova S. P. Shliakhy realizatsii korektsijno-rozvytkovoho komponentu inkliuzyvnoho navchannia. Kompleksnyj suprovid ditej z psykhofizychnymy porushenniamy v umovakh navchal'no-reabilitatsijnoho tsentru: materialy III-i Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. (27 – 28 kvitnia 2014 r., m. Luhans'k). / za zah. red. T. V. Makhukovoi. Luhans'k : Vyd-vo DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka", 2014. S. 137-139.
 5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 serpnia 2011 r. № 872 "Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh" (Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, 2011 r., № 62, st. 2475); zi zminamy №588 vid 09.08.2017; № 483 vid 26.04.2022; № 979 vid 30.08.2022.
 6. Pro orhanizatsijno-metodychni zasady zabezpechennia prava na osvitu ditej z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/368156/>.
 7. Syn'ov V., Shevtsov A. Nova stratehiia rozvytku korektsijnoi pedagogiky v Ukraini. Defektologhiia. 2004. № 2. S. 12-15.
 8. Sukhomlins'kyj V. O. Rozмова z molodym dyrektorom shkoly. Vybrani tvory : v 5 t. T. 4. Kyiv: Rad. shk., 1977. S. 393-625.
 9. Kholkovs'ka I. L. Korektsijna pedagogika. Vinnytsia : VDPU im. M. Kotsiubyns'koho, 2007. 328 s.
 10. Yaksa N. V. Korektsijna pedagogika : metod. posib. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2006. 188 s.

Цитування на цю статтю:

Киселиця ОМ, Богданюк АМ, Гауряк ОД. Корекційно-розвивальна робота з фізичного виховання із дітьми з особливими освітніми потребами. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2023 Квітень 04; 41: 41-46

Відомості про автора:

Киселиця Оксана Миколаївна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

e-mail: o.kyselytsia@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8910-3820>

Богданюк Антоніна Миколаївна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

e-mail: a.bohdanyuk@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0001-8485-9987>

Гауряк Олена Дмитрівна – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

e-mail: o.hauriak@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-2354-7012>

УДК 616.833.2/.5

doi: 10.15330/fcult.41.46-51

*Наталія Козік, Наталія Стратійчук,
Юрій Боднар*

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У КОМПЛЕКСНОМУ ВІДНОВЛЕННІ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ШИЙНОЮ РАДИКУЛОПАТІЄЮ

Стаття присвячена дослідженню ефективності поєднання звичних методів відновлення з тими, які використовуються відносно недавно. **Мета дослідження** полягала у теоретичному обґрунтуванні та практичному підтвердженні ефективності поєднання впливу терапевтичних вправ, масажу, ударно-хвильової терапії, біомеханічної стимуляції та кінезіотерапії у комплексному відновленні при шийній радикулопатії.

Під час експерименту були використані такі методи дослідження: вивчення та аналіз літературних джерел із обраної тематики; аналіз даних медичної документації пацієнтів із шийною